

**УДК 347.1**

**Поліна Володимирівна ІВАНЧУК,**

*курсантка 2 курсу факультету № 4*

*Харківського національного університету внутрішніх справ*

**Наталія Віталіївна ШИШКА,**

*кандидат юридичних наук,*

*доцент кафедри цивільно-правових дисциплін факультету № 4*

*Харківського національного університету внутрішніх справ*

## **ДО ПИТАННЯ ПРО КОМЕРЦІАЛІЗАЦІЮ ЛЮДСЬКИХ ЕМБРІОНІВ (МІЖНАРОДНО-ПРАВОВИЙ ДОСВІД)**

Директива Європейського парламенту та Ради Європейського союзу від 6 липня 1998 № 98/44 /ЄС «Про правову охорону біотехнологічних винаходів» [1] має на меті підвищення конкурентоспроможності Європейського союзу на глобальному ринку, захист інтелектуальної власності основних галузей промисловості і підтримку інноваційних науково-технічних досліджень. Крім того, вона спрямована на дотримання основних принципів захисту гідності та недоторканності людини, встановлюючи заборону на патентування «людського тіла на будь-якій стадії його формування або розвитку, в тому числі зародкових клітин, і простого відкриття одного з його елементів або одного з його продуктів, в тому числі послідовності або часткової послідовності людських генів». Хоча директива і не містить юридичного визначення поняття «людський ембріон», вона встановлює правила використання людських ембріонів в наукових цілях, передбачаючи, що «винаходи вважаються тими що не патентуються, якщо їх комерційне використання суперечить громадському порядку або моралі; однак не можна вважати, що комерційне використання цих винаходів суперечить публічному порядку або моралі просто тому, що воно заборонено законом або підзаконними актами». Якщо говорити більш конкретно, то не патентуються, процеси клонування людини, зміни генетичних характеристик зародкових клітин людини, а також способи використання людських ембріонів в промислових або комерційних цілях.

Отже, Європейський союз прямо вважає, що використання людських ембріонів в промислових або комерційних цілях не відповідає мінімальним вимогам дотримання норм громадського порядку або моралі

У жовтні 2011 року Суд Європейського союзу дав додаткові роз'яснення з приводу використання людських ембріонів в наукових цілях у справі «Олівер Брюстле проти організації Грінпіс» (№ C-34/10) [2]. Говорячи про тлумачення терміна «людський ембріон», Люксембурзький суд визнав, що воно означає загальне поняття, яке «слід розуміти в широкому сенсі». На цій підставі Велика Палата Суду Європейського Союзу прийшла до висновку, що даний термін позначає будь-яку людську яйцеклітину з моменту запліднення, оскільки цей момент має ключове значення з точки зору початку розвитку людини. Зазначене визначення необхідно поширювати і на незапліднену людську яйцеклітину, в яку було введено ядро зрілої людської клітини, а також на незапліднену людську яйцеклітину, розподіл і подальший розвиток якої стимулюються за допомогою партеногенезу.

Велика Палата постановила, що патентування використання ембріонів для проведення наукових досліджень не допускається. Разом з тим вона визнала можливість видавати патенти на використання ембріонів в терапевтичних чи діагностичних цілях у випадках, коли таке використання має відношення до людського ембріону та йде на користь самому ембріону. Нарешті, Суд Європейського союзу встановив, що видача патентів не допускається і в випадках, коли реалізація винаходу вимагає попереднього знищення людського ембріона або його використання в якості вихідного матеріалу незалежно від того, на якому етапі виникла ця необхідність, і навіть тоді, коли в запропонованому описі технічної підготовки нічого не сказано про використання людських ембріонів. Оскільки за ембріоном визнається людська гідність з моменту запліднення яйцеклітини, неможливо розмежувати різні стадії розвитку з моменту запліднення, на яких було б виправдано зниження ступеня захисту ембріона на певний термін.

Поняття людського ембріона є «автономним поняттям європейського права», і тому він підлягає обов'язковому правовому захисту, який забезпечується за допомогою поваги властивій йому людської гідності, припускаючи, що держави – члени Європейського союзу не можуть позбавляти людський ембріон цього захисту або забезпечува-

ти його захист в меншому обсязі, ніж це передбачено в рішенні суддів Люксембурзького суду.

Європейська група з етики в науці і нових технологіях при Європейській комісії вперше сформулювала свою позицію з питання про використання ембріональних клітин для проведення наукових досліджень в 1998 році у висновку «Етичні аспекти досліджень, пов'язаних з використанням людських ембріонів» комісія зазначила, що, незважаючи на принципові розходження в думках, спільні цінності та принципи в цій області включають в себе повагу до людського життя, полегшення людських страждань, необхідність гарантувати якість і безпеку медичної допомоги, свободу наукових досліджень і отримання інформованої згоди на медичне втручання у жінок і сімейних пар.

З приводу ЕКО автори висновку визнають, що в ході ЕКО зазвичай створюються запасні ембріони і в випадках, коли кріоконсервація неможлива, залишаються тільки два варіанти: дослідження (що передбачає подальше знищення ембріонів) або знищення. Крім того, Європейська група з етики в науці і нових технологіях при Європейській комісії прийшла до висновку, що «з фінансування з коштів Товариства не можна з самого початку виключати дослідження на людських ембріонах, щодо яких різні країни приймають різні рішення в області етики, проте це фінансування повинно здійснюватися лише за умови дотримання суворих вимог.....».

В контексті європейського плюралізму рішення про те, забороняти або дозволяти дослідження на ембріонах, приймається кожною державою-учасницею самостійно. Якщо такі дослідження дозволені, на повазі до людської гідності вимагається регламентувати їх проведення і забезпечувати гарантії, що дозволяють не допустити довільних експериментів та інструменталізацій людських ембріонів.

Створення ембріонів з «гаметами», які передаються для отримання стовбурових клітин, неприйнятно з точки зору етики, тоді як запасні ембріони представляють собою готове альтернативне джерело цих клітин. Віддалені терапевтичні перспективи необхідно співставляти з міркуваннями, пов'язаними з небезпекою того, що використання ембріонів і чинення тиску на жінок, які є джерелом ооцитів (яйцеклітин), стане звичайною практикою, і підвищенням ймовірності їх інструменталізації. Потрібно, щоб добровільну і інформовану згоду давав не тільки реципієнт. Про можливе використання ембріональних клітин в

конкретних зазначених вище цілях треба повідомляти донору перш, ніж він дасть згоду. Не слід недооцінювати можливість надання силового тиску, коли є фінансові стимули.

Тому ми вважаємо, що ембріони не повинні ставати предметом купівлі-продажу і виставлятися на продаж. Необхідно вживати заходів щодо недопущення подібної комерціалізації.

#### **Список бібліографічних посилань**

1. On the legal protection of biotechnological inventions : Directive of the European Parliament and of the council 98/44/EC of 6 July 1998 // Eur-Lex : Access to European Union law. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex%3A31998L0044> (дата звернення: 11.05.2020).
2. Oliver Brüstle v Greenpeace eV : Case C-34/10. European Court Reports. 2011. I-09821 // Eur-Lex : Access to European Union law. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A62010CJ0034> (дата звернення: 11.05.2020).

*Одержано 11.05.2020*